

ASYA/PASIFIK

Asya'nın Uyanan Devi

Endonezya

Endonezya, son on yılda ÷lkede gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi reformlarla yükselen güçlerin demokratik varyantına iyi bir örnek teşkil ediyor.

Altay ATLI

Bundan birkaç yıl önce Endonezya'nın başkenti Cakarta'da gerçekleştirilen uluslararası ticaret fuarının sloganı *Apa jadinya dunia tanpa Indonesia?* (Endonezya olmasa dünya ne yapardı?) şekildeydi. Slogan ilk başta abartılı gelse de bu iddia, Asya ülkesinin son yıllarda gerek demokratikleşme gerekse ekonomik4 kalkınma konusunda sergilemiş olduğu performansla dikkatimizi çekiyor. 240 milyonluk nüfusu, zengin doğal ve insan kaynakları ve Çin'i Batı'ya bağlayan deniz yollarının üzerindeki stratejik konumu ile Endonezya küresel ekonominin başat aktörlerinden birisi konumuna geliyor. G20 üyesi olan, dünyanın en büyük 16. ekonomisine sahip olan bu ülkenin 2030 yılına kadar yedinci sıraya yükselmesi öngörülüyor. Birçok ekonomi uzmanına göre Endonezya, yakın bir gelecekte BRIC ülkelerine katılacak. Endonezya olmadan dünya ne yapardı bilemeyiz, ancak şu bir gerçek ki dünyanın geleceği hakkında düşünürken Endonezya'yı giderek güçlenen demokrasisi ve büyüyen ekonomik gücü ile mutlaka hesaba katmak gerekiyor.

Endonezya, 1997-98 döneminde patlak veren Asya Krizi'nden en çok etkilenen ülkelerin başında geliyordu. Kriz ülke ekonomisini derinden etkilemiş, artan rahatsızlıklar insanları sokağa dökmüş ve 32 yıldır ülkeyi otoriter bir rejim altında yöneten Suharto'yu koltuğunu bırakmaya mecbur etmişti. Krizi takip eden yıllarda Endonezya yaralarını sarmaya ve bir daha aynı sıkıntıları yaşamamak için gerekli önlemleri almaya çalıştı. Bu dönemde ekonomideki yapısal sorunlar ve makroekonomik denge-sizliklerin üzerine gidilirken, demokratikleşmenin de ilk adımları atıldı. Krizden sonraki ilk yılları bu anlamda bir geçiş süreci ya da hazırlık safhası olarak görmek mümkün. Endonezya'yı bugünkü istikrarlı konumuna getiren süreç ise esas olarak 2004 yılındaki seçimlerden sonra başladı. Son on yıldır, eşzamanlı olarak gerçekleştirilen siyasi ve ekonomik reformlar, Endonezya'nın sahip olduğu muazzam potansiyeli daha etkin bir şekilde kullanmasına imkan veriyor ve Güneydoğu Asya'nın diğer aktörleri arasında ön plana çıkmasını sağlıyor.

Demokratikleşme süreci

Endonezya'nın demokratikleşme süreci, kalkınmakta olan Asya ülkeleri arasında istisnai bir başarı hüviyetinde.

Ülkede otoriter rejim yerini seçimlere ve temsili demokrasiye bıraktı. Suharto döneminin sona ermesinden bu yana Endonezyalılar üç kere (1999, 2004 ve 2009) sandığa gittiler. 1999'daki seçimler ülkenin ilk çok partili seçimleri oldu, 2004'teki seçimle birlikte ise seçmenler kendilerini temsil edecek vekillere doğrudan oy verme imkanını buldular. Diğer yandan anayasada yapılan değişikliklerle demokratikleşmenin hukuki zemini sağlanmış oldu ve bu bağlamda insan hakları, düşünce ve ifade özgürlüğü, sivil toplum faaliyetleri gibi konular güvence altına alındı. Diğer bir önemli gelişme de Endonezya'nın bağımsızlığını kazandığı 1949 yılından beri egemenliğini sürdüren askeri vesayetin tam olarak sona erdirilemese bile azaltılması oldu. Suharto döneminde meclisteki 75 sandalye (ve 1999 seçimlerinde de

38 sandalye) silahlı kuvvetler temsilcilerine ayrılmışken, 2004'ten itibaren askerin parlamentodaki rolü sona erdi. Yapılan diğer düzenlemelerle silahlı kuvvetlerin siyasi ve ekonomik konularda karar alma süreçlerine müdahalesi aşgariye indirildi ve asker artık seçilmiş siyasetçilerin üzerinde bir konuma sahip değil.

Endonezya demokratikleşme konusunda on yıl gibi aslında kısa sayılabilecek bir süre içerisinde önemli bir mesafe kat etmiş durumda, ancak demokratik kurumların konsolidasyonu için zaman gerekiyor. Dolayısıyla önemli olan Endonezya'nın bu süreci ne ölçüde başarıyla devam ettirebileceği. 2004'teki seçimlerle göreve gelen ve halen ikinci döneminde olan Devlet Başkanı Susilo Bambang Yudhoyono, 2014'teki seçimlerde aday olamayacak. Görevi devrala-

cak olan yeni yönetimin demokratikleşme konusuna yaklaşımı ve uygulayacağı politikalar bu sürecin yönü konusunda belirleyici olacak.

Küllerinden doğan ekonomi

Asya Krizi döneminde tamamıyla çökme noktasına gelen Endonezya ekonomisinin bugün BRIC ülkeleriyle birlikte anılıyor olmasının ardında da son on yıldır başarıyla sürdürülen reform süreci var. Asya Krizi'nin temel nedeni küreselleşen ve yoğunluk kazanan sermaye akışları karşısında ulusal ekonomi ve finans sistemlerinin zayıf ve yetersiz kalmasıydı. Endonezya, yüksek borç seviyesi, düşük döviz rezervleri ve zayıf bankacılık sistemi nedeniyle krizden en çok etkilenen ülkelerden birisi oldu. 2004 yılından sonra yapılan reformlar ise bu zayıflıkları gidermeye yönelikti.

Bir yandan bankacılık ve finans sistemleri daha sağlıklı bir hale getirilirken, diğer yandan da borç yükü azaltıldı (2004 yılında GSYH'nin yüzde 56'sına tekebül eden toplam kamu borcu 2012 itibarıyla yüzde 27'ye indi), döviz rezervleri artırıldı (2004 yılında 35 milyar dolardan 2012'de 120 milyar dolara) ve bu sayede ekonomi dışsal şoklara karşı daha az kırılgan hâle getirildi.

Kriz döneminde bir yıl içerisinde altı kat değer kaybeden ulusal para *rupiah* (Haziran 1997'de bir Amerikan doları 2,450 rupiah ediyorken, Haziran 1998'de bu oran 14.900 rupiah olmuştur) büyük ölçüde istikrara kavuştu (rupiah'ın 2004 ile 2012 sonu dolar karşılığı değerleri arasındaki fark sadece yüzde 4,1). Makroekonomik alandaki tüm bu gelişmeler Endonezya ekonomisinin temelini güçlendirdi ve kriz

döneminde yitirilmiş olan istikrarın yeniden kazanılmasını sağladı. Dünya Ekonomik Forumu'nun hazırladığı ve 139 ülkeyi kapsayan makroekonomik istikrar sıralamasında Endonezya'nın 2007 yılında 89. iken 2012 itibarıyla 25. sıraya yükselmiş olması bu durumun net bir göstergesi.

Endonezya ekonomisi son on yılda, Çin kadar yüksek oranlarda olmasa da yüzde 4-6 aralığında istikrarlı büyüme oranları yakalamış durumda. Asya Krizi'nde en fazla sermaye çıkışı yaşayan ve kriz sonrasında yabancı sermayenin en geç döndüğü ülke Endonezya olmuştu. Bugün ise Endonezya, Güneydoğu Asya'da en fazla yabancı sermaye çeken ülke konumunda. 2011 yılında Endonezya'ya giren doğrudan yabancı yatırım miktarı, Malezya'nın 1,5, Tayland'ın 2, Vietnam'ın 2,5, Filipinler'in ise tam 15 katı tutarındaydı. Çin'de işçilik ve diğer maliyetlerin artmasıyla çokuluslu şirketlerin üretim tesislerini daha uygun koşullar sunan Endonezya'ya kaydırmaları da önemli bir avantaj sağlıyor. Diğer yandan Endonezya'nın hızla büyüyen iç pazarı da talep yaratan ve ekonomiyi güçlendiren bir unsur olarak önem kazanıyor. Bugün yaklaşık 500 milyar dolarlık bir büyüklüğe sahip olduğu belirtilen iç pazarın 2030 yılında 1,8 trilyon dolara ulaşacağı tahmin ediliyor. Bu büyüklükteki bir iç pazar, ekonomiye sağladığı dinamizmle hem yerel üreticiyi güçlendirecek, hem ihracata fazlasıyla bağımlı olmanın (Çin'de olduğu gibi) yaratabileceği kırılganlığı önleyecek, hem de ülkeye daha fazla yabancı sermaye çekilmesini sağlayacak önemli bir imkan sunuyor.

Sonuç olarak, Endonezya son on yılda demokratikleşme ve ekonomik büyüme süreçlerini başarıyla sürdürerek önemli bir bölgesel güç ve giderek nüfuzunu artıran bir küresel oyuncu haline geldi. Endonezya artık sahip olduğu potansiyeli daha iyi değerlendiriyor; yakın bir gelecekte BRIC ülkeleri seviyesine ulaşması, Çin ve Hindistan ile birlikte Asya'nın büyük güçlerinden birisi haline gelmesi kaçınılmaz. Zamanında Napoleon Bonapart, haritada Çin'i gösterecek "Bu uyuyan bir dev. Bırakınız uyusun, çünkü uyanınca dünyayı sarsacak" demişti. Çin uyanı ve dünyayı sarsıyor. Endonezya da uzun bir süre uyuyan bir dev olarak kaldı, görünen o ki şimdi o da uyanıyor. ■